

Római képeslapok

Magyar művészek az örök városban

TÖRÖK JUDIT

Kezdjük mindjárt azzal, Debrecennek köszönhetjük, hogy a magyar művészet egyik fontos korszaka bemutatásra került Rómában, a Galleria d'Arte Moderna épületében. Tavaly az 1919-ben létrejött Bauhaus 100. évfordulójára emlékeztünk világszerte. Ebből az alkalomból *A látás forradalma. Moholy-Nagy és magyar kortársai* címmel a római Galleria d'Arte Moderna termeiben nyílt kiállítás. A tárlat és a katalógus Nagy T. Katalin kurátori munkájának eredménye, s Debrecen városának kizárólagos támogatásával, a Déri Múzeum és a Római Magyar Akadémia együttműködése nyomán valósult meg. A kiállítás anyagának nagy része a debreceni Antal-Lusztig-gyűjteményből való, ezt egészítik ki a kecskeméti Magyar Fotográfiai Múzeumból kölcsönzött fotók és néhány más magángyűjteményből származó alkotás.

A kiállításon a művész 1918–45 között alkotott festményei, grafikái, fotogramjai, fotókollázsai és két filmje szerepel. Érdekes bevezetője a tárlatnak az a 13 rajz, amelyet 350 másikkal együtt Moholy-Nagy 1915–1918 között rajzolt táborig postai levelezőlapokra. Az Antal-Lusztig-gyűjteményben fellelhető korai Moholy-Nagy-alkotások Nyugat-Európában különleges csemegének számítanak, hiszen a művész elsősorban a Bauhaus vezető művésztanáráként ismert, az, hogy milyen közezből indult, kevésbé köztudott. A római kiállítás a Moholy-Nagyról kialakult képet szeretné árnyalni és kiegészíteni, bemutatva a művész magyar kortársait, azt a művészi közeget, amelyből a világhírű alkotó elindult. Ezért találkozhattunk a tárlaton Berény Róbert, Bortnyik Sándor, Kassák Lajos, Márfy Ödön, Mattis Teutsch János, Nemes Lampérth József, Tihanyi Lajos, Uitz Béla vagy Kepes György műveivel is.

Moholy-Nagy László a szegedi gimnáziumi érettségi után 1913-ban Budapesten jogot kezd tanulni, de 1915-ben behívják katonai szolgálatra, tanulmányai megszakadnak. Írónak készül, a *Jelenkor* munkatársa. A háború befejeztével bemutatja Hevesy Ivánnak akkoriban készült rajzait, ő bátorítja művészi karrierjét. 1919-ben Szegeden kiállítja néhány művét Móra Ferenc méltatásával. 1918-ban készül *Budai hegyek* című festménye, amelyet

MOHOLY-NAGY LÁSZLÓ: *Női portré*, 1920 körül, papírrajz, szén, ceruza, akvarell, 69×48 cm

Ady Endrének ajándékoz egyik látogatása alkalmával, és amely az Antal-Lusztig-gyűjtemény egyik izgalmas alkotása. Berény Róbert rajziskolájában képi magát, itt ismerkedik meg Kassák Lajossal, a MA csoporttal és Mattis Teutschcsal, akivel később Berlinben is kapcsolatot tart, valamint Uitz Bélával. Ez utóbbinak Kassák Terézről, a feleségéről készült műve ugyancsak szerepel most az Antal-Lusztig-gyűjtemény részeként.

fotó: Lorenzo Appetecchia

A Római Magyar Akadémia (Balassi Intézet) kiállítása

Moholy-Nagy 1919-ben Bécsbe utazik, majd 1920-ban tovább Berlinbe, ahol megbetegszik. Egy fiatal orvostanhallgató, Hans Harmsen gyógyítja, akinek a festő egy sűrű, energikus vonalakkal átszőtt kubista portrét ajándékoz, ami erősen emlékeztet az üveglakokra. Valószínűleg az orvos mutatja be a legyengült művészt a Gerda és Reinhold Schairer-házaspárnak, akik 1921-ig támogatják a festőt, és bevezetik a berlini kulturális életbe. Róluk Moholy-Nagy kettős portrét rajzol 1920 körül friss, erős vonalvezetéssel. Náluk ismerkedik meg első feleségével, a prágai fotóssal, Lucia Schultzcgal, aki bevezeti a fotóművészet rejtelmeibe. Gyakran nevezik „reneszánsz művésznek” Moholyt. Ezekben az években kezdi lázas, sokoldalú tevékenységét, s valamennyiben az elsők közé sorolható. Fest, rajzol, fotózik, kollázsokat, filmeket készít és

ahol a Bauhaus egyik legfiatalabb tanárává nevezik ki. A Bauhaus-könyvek közül kettő az ő műve, a *Malerei, Photographie, Film* (Festmény, fotográfia, film, 1925) és a *Vom Material Zu Architektur* (Az anyagtól az építészetig, 1928). Öt évvel később megválnak a Bauhaustól, visszatér Berlinbe, majd 1937-ben Chicagóba költözik. Az Antal-Lusztig-gyűjteményben a chicagói periódusból is szerepel négy mű. 1946-ban, mindössze 51 évesen leukémiában hal meg. Halála előtt még lázasan fest. 1947-ben a Museum of the Non-Objective Painting, a New York-i Guggenheim elődje életmű-kiállítást rendez a tiszteletére.

Meglepő volt találkozni a galéria első emeletén egy másik kiállítással, amelynek címe *Budapest a Roma. Artisti ungheresi nella Capitale fra le due guerre* (Budapestiek Rómában. Magyar művészek fővárosunkban a két világháború között). Ezt a tárlatot Arianna Angelelli és Claudio Crescentini rendezte a Galleria d'Arte Moderna gyűjteményéből. A két kurátort kérdeztem a tárlatról és a galériáról.

A Galleria d'Arte Moderna mikor jött létre?

ARIANNA ANGELELLI és **CLAUDIO CRESCENTINI**: A történet elég mozgalmasan indul. Olaszország egyesítése után minden olasz város igyekszik dokumentálni múzeumi falakon belül a helyi művészeti-történelmi örökséget, és ugyanakkor az új államhoz való viszonyát, kötődését is, így Róma városa 1883-tól folyamatosan vásárol a Palazzo delle Esposizioni-ban tartott nemzetközi művészeti kiállítások alatt. A műveket előbb a Campidoglión található Palazzo Caffarelliben mutatja be, amit 1933-ban Mussolini Galériának keresztelnek át. Ez 1938-ban megszűnt, és a műveket a Galleria Nazionale di Arte Moderna raktáraiban helyezték el – részben szétosztották hivatalok berendezésére. Ennek ellenére a gyűjtemény folyamatosan gyarapszik, méghozzá kitűnő alkotásokkal, leginkább a híres (és szép) Palma Bucarelli igazgatósága alatt (1941–75), amikor többek között Pablo Picasso, Piet Mondrian, Jackson Pollock műveire is hozzájutottak.

A jelenlegi Galleria d'Arte Contemporanea 1949-ben alakult ki a raktárból előhozott jobbnál jobb művekből – akkor a Palazzo Braschiban. 1963-ban visszatért előző helyére, a Múcsarnokba, majd 1989-ben a volt Peroni sörgyárba, amit MACRO-nak kereszteltek, és ami sajnos jelenleg zárva tart adminisztrációs problémák miatt.

MOHOLY-NAGY LÁSZLÓ: *Asztaltársaság*, 1919, tus és akvarell papíron, 52×70 cm, Galleria Arte Moderna

kinetikus szobrokat, amelyeket fényeffektusokkal tesz elevenné. Ír művészetéről, fotózásról, építészetéről, a művészeti nevelésről. 1923-ban Walter Gropius meghívja Weimarba,

fotó: Lorenzo Appetecchia

Galleria d'Arte Moderna, kollázsok és fotók

1995-ben a gyűjtemény háromezer darabból álló fontos magja itt a Via Crispi 12.-ben, a mezítlábas karmeliták San Giuseppe Capole Case nevű volt kolostorában kapott kiállítási lehetőséget. A művek java része a 19. századtól az 1900-as évek derekáig datálódik. Az olasz művészek közül szerepel többek között Giacomo Balla, Scipione, Mario Mafai, Giuseppe Capogrossi, Giacomo Manzù, Afro, Franco Gentilini, Carlo Carrà, Marino Marini, Giulio Turcato, Enrico Prampolini, Arturo Martini, Giorgio Morandi és természetesen sokan mások.

És a kiállításon szereplő magyar művészek?

AA és CC: A háromezer olasz alkotás között negyven magyar szerepel, ami óriási arány, főleg ha figyelembe vesszük, hogy rajtuk kívül jószerével csak egy Rodin-szobor található a gyűjteményben. A magyar alkotásokból most kiállítottunk néhányat, ezek szervesen kapcsolódnak a magyar tárlat témájához.

Klebsberg Kuno minisztersége alatt számos magyar kollégium alakult Európa szerte. Ezek közé tartozott a római Falconieri-palotában helyet kapó Collegium Hungaricum 1927-ben, amely minden évben számos magyar művészt látott – és lát ma is – vendégül.

AA és CC: A II. világháború előtt ezeknek a művészeknek a munkáiból több kiállítást rendeztek Róma különböző galériáiban, így történt, hogy például 1938-ban Benito Mussolini személyes látogatása alkalmával megvetetett tizenkét magyar alkotást, melyek közül Molnár C. Pál műve a mostani bemutató egyik fontos darabja. Láthatók még többek között Csók István, Iványi-Grünwald Béla, Aba-Novák, Réti István alkotásai, valamint az Istituto Luce-Cinecittà archívumából származó, 1932–33 között készült néhány film, amelyet a magyar művészek kiállításai alatt forgattak Rómában. Az európai „Bauhaus-hullám” során az olasz és más országbeli művészek közötti folyamatos kapcsolatokat bizonyítják azok a levelek, amelyeket a Fondo Prampolini – Centro Ricerche Documentazione Arti Visive della Sovrintendenza Capitolina kölcsönzött.

A jól bevált praxist, a magyar művészek római kiállításai során történő vásárlásokat követik-e jelenleg is?

AA és CC: Sajnos erre nem tudunk választ adni, ugyanis a kortárs anyaggal a fent említett MACRO foglalkozik, amely jelenleg zárva tart. Galériánk gyűjteménye csak az 50-es évekig született munkákból áll, ezek java is raktárakban van, mert a kolostorból alakult és a renoválás után csak 2007-ben megnyílt épületben egyszerre maximum 140 művet tudunk bemutatni.

E két kiállításához kapcsolódik egy harmadik tárlat, melyet Kókai Zsófia (MOME) rendezett a Római Magyar Akadémia kiállítótermeiben és az első emelet folyosóján *After Bauhaus* címmel, mely a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem hallgatóinak munkáit mutatja be az egyetem fennállásának 150. évfordulója alkalmából.

KEPES GYÖRGY:
Magyar örökség,
1932,
zselatinosezüst-nyomat,
27×37,5 cm
Galleria Arte Moderna,
HUNGART © 2020